12. Вістник Державного секретаріату військових справ. Тернопіль. Ч. 7. 15 березня 1919 року.
13. Вістник Державного секретаріату військових справ. Станіславів. Ч. 10. 15 квітня 1919 року.
14. Вістник Державного секретаріату військових справ. Станіславів. Ч. 12. 1 травня 1919 року.

Oleksandr Sholk

INVOLVEMENT OF NON-UKRAINIANS INTO THE SERVICE IN THE GALICIAN ARMY ON THE MATERIALS OF THE «BULLETIN OF THE STATE SECRETARIAT OF MILITARY AFFAIRS»

The article is devoted to the construction of the Armed Forces of the Western Ukrainian People's Republic. The legal basis for attracting non-Ukrainians to serve in the Galician army has been found out on the sources of the «Bulletin of the State Secretariat for Military Affairs». The components of this process are characterized.

Key words: *military construction, Bulletin of the State Secretariat for Military Affairs, Galician Army, Western Ukraine, Ukrainian Galician Army, non-Ukrainians.*

Отримано: 21.06.2021

УДК 325.54(71):314.151-054.72(=161.2)"1918/1939"
DOI: 10.32626/2309-2262.2021-9.272-285

Олеся Дзира
(Київ)

ІММІГРАЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО КАНАДИ І РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕСЕЛЕНСЬКОГО ПОТОКУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

У статті проаналізовано вплив імміграційної політики Канади на переселенський потік з теренів України у 1918–1939 рр. Охарактеризовано особливості імміграційного законодавства у міжвоєнний період. Систематизовано дані про те, хто мав можливість приїжджати до країни та які документи при цьому були потрібні. Встановлено фактори, які впливали на приплив та скорочення нових іммігрантів. Описано випадки депортацій українців і чим вони були зумовлені. Визначено становище української імміграції у міжвоєнній Канаді порівняно з іншими переселенцями.

Ключові слова*: імміграційне законодавство, політика Канади, українські переселенці, міжвоєнна імміграція.*

Канаду називають «країною іммігрантів», імміграційні процеси суттєво впливали на її історію, тому їх дослідження допомагає вивчити еволюцію канадського суспільства як такого. Актуальною тема є і тому, що зараз триває четверта хвиля еміграції (дехто з науковців виділяє навіть п'яту) україн-

© Олеся Дзира, 2021

ців до Канади, яким корисно буде ознайомитись з досвідом своїх попередників.

У радянський час з ідеологічних міркувань ця проблематика не вивчалась належним чином, щоб не викликати інтерес до представників української діаспори, більшість з яких була борцями за незалежність України. У роки ж незалежності обрана тема не стала предметом комплексного дослідження науковців. З'ясовували вплив імміграційного законодавства Канади на становище національних меншин у країні в міжвоєнний період в основному канадські вчені та представники української діаспори. Вибірково проливає світло на імміграційну політику Канади М. Марунчак[1]. Її особливості проаналізував у своїй монографії О. Мартинович[2], хоча й не повною мірою розглянув закони, на яких вона базувалась. У статті Б. Осборна[3] досліджено зміни в імміграційній політиці Канади щодо переселенців міжвоєнної доби, а саме негласної «небажаної» категорії, до якої входили українці. Серед вітчизняних досліджень варто виділити ґрунтовний доробок С. Качараби, що вивчав еміграцію із Західної України, у тому числі й імміграційні норми Канади[4]. Фактори, що впливали на імміграційну політику Канади, її основні принципи та пріоритети, окреслені в докторській дисертації О. Сича[5].

Метою статті є розглянути імміграційну політику Канади щодо українських переселенців у міжвоєнний період та визначити її характерні риси. Відповідно до мети визначено такі завдання: встановити обставини, що впливали на рішення уряду активізувати чи зменшувати імміграцію; з'ясувати ставлення канадської імміграційної влади до вихідців з України.

Питаннями іммігрантів у Канаді займалось створене федеральним урядом у жовтні 1917 р. Міністерство імміграції та колонізації, а з 1936 р. – Міністерство гірничорудної промисловості та ресурсів. У 1919 р. згадане міністерство сформувало відділ у справах імміграції жінок[6]. Міністерство імміграції та колонізації поділило іммігрантів на три категорії: до першої зараховувались вихідці з Великобританії та США (пріоритетна група); до другої – скандинави, швейцарці, німці, бельгійці, голландці, французи (привілейована група); до третьої – австрійці, угорці, румуни, поляки, росіяни, литовці, латиші, естонці, чехи, словаки та жителі Югославії. Українці належали до групи «небажаних», але «прийнятних» іммігрантів. Цей поділ не мав правового статусу. Взагалі небажаними вважались емігранти з Італії, Південної Європи, Південної Америки, Африки та Азії. Більшість переселенців з «привілейованих» та «пріоритетних» країн не були зацікавлені у роботі на фермах і

згодом перебиралися до міст чи повертались на Батьківщину[7]. Такий стан справ описав один з емігрантів у своєму листі: «Англійці не довго витримали тяжкої роботи на фармах, по 15 годин щоденно. Покидали, з'їхались до міста і зажадали, щоб їх одставили, звідки привезли. Вони не дістали обіцяних великих заробітків (по 5–6 долярів денно), покинули роботу і їх одвезли назад, до Англії» (прізвище емігранта невідоме, лист надрукований у газеті «Час» від 7 лютого 1929 р.)[8]. Як наслідок, уряд Канади став заохочувати імміграцію з країн Східної та Центральної Європи.

У час Першої світової війни імміграція до Канади була лімітована. Згідно із законом про Воєнні заходи від 1914 р.[9] українцям, які були громадянами Австро-Угорщини, загрожувало інтернування. З 1914 до 1920 р. було інтерновано 8759 осіб, з них 6000 вважалися цивільними, серед яких були жінки та діти. Серед цивільних налічувалось близько 5000 українців у 24 таборах. 88 000 інших «ворожих іноземців», значна частина з яких також була українцями, зобов'язувались регулярно реєструватись у поліції, завжди мати при собі посвідчення особи. Порушення встановленого режиму каралось штрафом, а часом арештом та ув'язненням[10]. Частину з інтернованих у 1916 р. було відпущено під «слово честі» на роботу на ферми[11].

При Міністерстві юстиції Канади було відкрито спеціальний орган з питань інтернування (Internment Operations Branch), що працював до червня 1920 р. Згідно з його документами українців заарештовували за абсурдними звинуваченнями: підозріла поведінка, нестриманість, злиденне існування, безпорадність, ненадійність, вживання української мови тощо[12]. Робота ув'язнених оплачувалась у кілька разів менше, ніж вільних громадян. Понад 60 000 осіб були позбавлені політичних прав. Міністерство закордонних справ Великобританії в січні 1915 р. надіслало уряду Канади лист, у якому йшлося, що українські емігранти, котрі прибули до Канади під час Першої світової війни, не становлять ніякої загрози. Однак, хоч війна завершилась у 1918 р., ув'язнених звільнили тільки в 1920 р.[13].

Все ж з розпадом Австро-Угорщини і включенням українських етнічних земель до складу Польщі та Чехословаччини українці, що проживали на цих територіях, переставали бути громадянами держав-ворогів Великобританії, а отже набували можливості в'їзду до Канади. На нашу думку, другий етап українського переселення до Канади пов'язаний із закінченням Першої світової війни та втратою сили закону про Воєнні заходи.

Тон новій імміграційній кампанії задав у 1922 р. екс-міністр внутрішніх справ К. Сіфтон, заявивши, що Західній

Канаді потрібно 500 тисяч «міцних селян» з «Центральної Європи, особливо з Угорщини та Галичини»[14]. Цю заяву підтримав тогочасний міністр внутрішніх справ Ч. Стюарт. Широкомасштабна українська імміграція відновилась у 1923 р. У цьому році було вилучено пункт акту про натуралізацію, що стосувався вихідців з країн воєнних противників Великобританії[15]. Отже, потік емігрантів збільшився. Ці зміни були пов'язані з масовим від'їздом безробітних канадців з Канади упродовж п'яти останніх років і неможливістю знайти їм гідну заміну в Британії. Федеральний уряд дозволив іммігрантам, чиїх послуг потребувала економіка Канади, селитись у країні[16]. Було підраховано, що на 1921 р. 190 000 гомстедів з 30 мільйонами акрів землі залишались вакантними на півночі прерій[17].

Процесу імміграції також сприяла угода, підписана 1 вересня 1925 р. між канадським ліберальним урядом і залізничними компаніями «Канадська національна залізниця» («Canadian National Railway») і «Канадська тихоокеанська залізниця» («Canadian Pacific Railway»), що надавала останнім право відбирати, перевозити, селити емігрантів із Центральної та Східної Європи, які мали бути працівниками у сфері сільського господарства чи домашньою прислугою. Якщо упродовж року іммігранти не виконували останньої вимоги, залізничні компанії повинні були повернути їх додому[18]. Оскільки залізничні компанії були власниками значної кількості земельних площ у Канаді, то збільшення напливу емігрантів гарантувало їм величезні прибутки. Реалізація угоди активізувала еміграційні процеси в Західній Україні.

Через обмеження, встановлені урядом Канади, друга хвиля імміграції була значно меншою за чисельністю порівняно з першою. Вона становила близько 70 000 осіб, тоді як перша – 180 000. Пік переміщення припав на 1927–1929 рр., коли прибуло близько половини всієї міжвоєнної імміграції. З початком світової економічної кризи процес переселення призупинився. Частими стали випадки депортацій українців на Батьківщину[19]. У 1930 р. дію «залізничної угоди» не було продовжено. Тому вже у 1932 р. кількість іммігрантів становила 705 осіб, а в 1933–1934 рр. – 1274 особи. Імміграційний рух дещо пожвавився з 1934 р. із припиненням економічної кризи, хоч його кількісні показники були нижчими, ніж у попередні роки (у 1935–1939 рр. близько 5350 осіб). Як зазначено в документах, бажаючих виїхати до Канади було в 5 разів більше, ніж дозволяв її уряд[20]. Всього українців у міжвоєнний період прибуло 6,5% від загального потоку іммігрантів[21]. Кількісні

показники імміграції українців були зумовлені імміграційною політикою Канади. Так, головним нормативним актом, що регулював імміграційний потік до Канади, став закон, прийнятий парламентом у травні 1910 р. З незначними доповненнями він діяв понад 40 років. За цим законом іммігрантом вважалась кожна особа, котра приїхала до країни з метою отримати юридично визначене місце проживання. Іммігрантами не вважались туристи, студенти, що прибули на навчання до Канади, гастролюючі актори, представники дипломатичних і консульських установ тощо[22].

До імміграції не допускалися: 1) особи з низьким рівнем розумового розвитку, психічно хворі; 2) хворі на туберкульоз або будь-які інфекційні захворювання; 3) німі, сліпі, каліки; 4) злочинці; 5) повії та сутенери; 6) жебраки й волоцюги; 7) особи, які прибували до Канади за кошти доброчинних інституцій; 8) хронічні алкоголіки; 9) анархісти та члени анархістських організацій; 10) особи, які не вміли читати будь-якою мовою (за винятком дітей до 15 років і дорослих після 55 років)[23]. Цей документ узаконив умови про наявність у іммігранта залізничного квитка для проїзду до місця призначення і грошей на перший час перебування у Канаді, тобто до моменту працевлаштування. Була закріплена так звана грошова квота, що до кінця 1920-х рр. становила: для дорослих – 25 канадських доларів; для дітей від 5 до 18 років – 12,5 доларів. Якщо іммігрант прибував до Канади у період з 1 листопада по 1 лютого, його квота становила 50 доларів[24]. Це були «лендінг мані», буквально – гроші при висадці[25].

Про умови в'їзду до Канади писав у своїх спогадах О. Брик: «Я знав: приписи вимагали, щоб імігрант мав не менше 25 долярів про запас. У мене було несповна три… Урядовець офіційним тоном запитав, чи відома мені інструкція корабельної спілки, що кожен імігрант мусить мати з собою не менше 25 дол.? Довгенько мені вияснювали, дорікали, а врешті – спитавши, чи мені видали досить харчів на подальшу подорож, – відпустили»[26].

Положення вищезазначеного закону (38 стаття), доповненого у 1919 р., дозволяли членам Ради Міністрів та Генеральному губернатору його доповнювати, уточнювати залежно від економічного, політичного та суспільного становища в державі. Це могли бути кількісні обмеження еміграції або заборони стосовно етнічного складу тощо[27]. У 1919 р. до вимог на приїзд до Канади згідно із законом була додана вимога щодо проходження освітнього тесту переселенцями. Влітку 1919 р. уряд домініону в зв'язку зі зростаючим без-

робіттям заборонив імміграцію до весни 1920 р. У 1919 р. також був виданий спеціальний указ, що не дозволяв прибуття до Канади громадян держав, ворожих Великобританії в часи Першої світової війни[28]. Ще у 1918 р. була прийнята вимога для іммігрантів-чоловіків про наявність свідоцтв про звільнення від військової служби[29]. У 1921 р. було підвищено суму квот для приїжджих до 250 канадських доларів для дорослих і 125 доларів для дітей. Це розпорядження стосувалось тільки іммігрантів, котрі не отримали дозволу на в'їзд (permit) від Міністерства імміграції та колонізації. До жінок, дітей раніше прибулих іммігрантів, прислуги, фахових сільськогосподарських працівників його положення не мали стосунку[30]. У 1922 р. вимога до суми квот з 250 дол. була тимчасово відтермінована[31]. Б. Осборн наводить схему, згідно з якою в 1929 р. 100 українських сімей приїхали з капіталом у 1000 дол., 70 – у 500 дол., 26 – у 250 дол., 24 – у 100 дол. До перших ставились вимоги приїхати в період з 15 березня по 31 жовтня, до других – приїхати з 15 квітня до 1 вересня, мати не більше двох дітей віком до 6 років, до третіх – приїхати з 1 травня до 1 серпня і мати не більше трьох дітей віком до 12 років, не мати дітей віком до 6 років і часто самим споруджувати для себе житло, до четвертих – приїхати з 15 березня до 15 травня, підписати угоду з «Canadian National Railways», що будуть працювати у сфері сільського господарства і за потреби працювати на різних роботодавців. Частина з цих сімей не могла мати більше трьох дітей віком до 15 років і жодної дитини до 3 років[32]. Зазначені «показові гроші» – квоти, як писалось в «Українському емігранті» у вересні 1935 р., призначались на «купно фарми і господарку в Канаді»[33]. На нашу думку, за допомогою цих квот канадський уряд перестраховувався і отримував додаткові запевнення в тому, що нові іммігранти можуть і будуть займатись сільським господарством.

У 1921 р. було запроваджено візи для всіх іммігрантів, окрім британських підданих і громадян США, що видавались за кордоном канадськими імміграційними чиновниками чи британськими консульськими працівниками[34].

31 січня 1923 р. канадським урядом було видано розпорядження, яке обмежувало приплив нових іммігрантів. Зміст цього документа передано в Циркулярному листі Львівського воєводського управління про порядок еміграції осіб до Канади від 20 лютого 1923 р. Згідно з ним в'їзд до Канади не заборонявся таким категоріям переселенців: 1) сільськогосподарські робітники, які володіють достатніми коштами, щоб мати власне господарство (землеробами вважалися ті іммігранти, кот-

рі мали при собі посвідчення про свій фах і гроші на купівлю ферми); 2) сільськогосподарські працівники за відповідними трудовими угодами, що забезпечували їм роботу в Канаді (сільськогосподарським робітником вважався іммігрант, який зміг довести, що працював у сфері сільського господарства на батьківщині); 3) жінки-прислуга, що мали контракт чи іншу умову, яка давала їм службу в Канаді; 4) дружини переселенців, діти у віці до 18 років і особи літнього віку, чиї родичі мали стабільне місце проживання в Канаді й достатню кількість грошей для забезпечення сім'ї (іммігранти цієї категорії повинні були мати нотаріально підтверджене запрошення – affidavit). Кожен емігрант повинен був вміти писати й читати принаймні однією мовою[35]. Це розпорядження наголосило на бажаності переїзду до Канади саме землеробів.

Показовим є випадок, описаний у мемуарах О. Потребенко про приїзд до Канади її батька у 1928 р. Вона зазначає, що його руки оглядали багато разів, перше ніж дозволили в'їзд. Причому дехто з переселенців для більшої переконливості натирав руки цеглою або піском[36]. На нашу думку, це мало запевнити імміграційних чиновників у тому, що вони займаються важкою фізичною працею.

Про надання переваги працівникам у сфері сільського господарства свідчить у своїх спогадах В. Гавриш про 1930-ті рр.: «Згодом імміграційний уряд почав вимагати від імігрантів… щоб вони складали депозит. Від родин вимагали депозит у висоті 700–1500 долярів і зобов'язання осісти на фармах і господарювати… Як імігранти приїхали до Канади і знайшли фарми, їм гроші повертали, тоді вони користувалися ними, щоб закупити, що було потрібно до фармування. Але деякі шукали викруту. Підуть на фарми, знайдуть собі фарму, дадуть яких 100 долярів задатку і приходять до відділу колонізації в імміграційному уряді по решту грошей. Як дістануть гроші, то зовсім не йдуть на фарми, а залишаються в Едмонтоні»[37]. Завдаток іммігранти втрачали, однак вони цим не переймались і шукали роботу по містах у промисловій сфері тощо. Довідавшись за деякий час про такі махінації іммігрантів, Відділ колонізації припинив виплачувати їм решту доларів з депозиту і передавав кошти відразу до адвоката, котрий проводив перепис ферми на нового власника й оформлював контракт продажу й купівлі. А в період Великої економічної депресії тих, які зобов'язувались купити ферму, а жили в містах, взагалі депортували з країни[38]. Таким чином, депортації серед іммігрантів зумовлювалися скрутним економічним становищем у країні, а не якимось упередженим ставленням

саме до української нацменшини. В першу чергу, вони загрожували безробітним, волоцюгам, злочинцям, а часом тим, хто перебував у лікарні за державні кошти.

Як вже згадувалось, з 1926 р. еміграція за океан відбувалась на основі нотаріально підтверджених запрошень з Канади (affidavit) та в межах «залізничної угоди». Ті особи, котрі емігрували без запрошень, підлягали кваліфікації офіційними представниками «Canadian National Railways» та «Canadian Pacific Railway» або уповноваженими чиновниками мореплавних товариств. Контроль за цією процедурою здійснювали експозитури Еміграційного управління у Львові та Бресті. Усі емігранти, котрі прибували до Канади в межах «залізничної угоди», отримували можливість придбати ферми площею 160 акрів. Ці землі продавались на досить вигідних умовах, і кошти за них можна було виплачувати впродовж 35 років. Виплати розпочинались лише після чотирирічного перебування іммігранта на фермі. Упродовж цього часу іммігрант сплачував земельний податок у розмірі 25–40 доларів щорічно. Переселенець повинен був побудувати житлове приміщення для себе і стодолу, викорчовувати й очищати щороку по 5 акрів землі та засіяти не менш як 25 акрів землі зі своєї ділянки. Вартість землі, яку продавали приїжджим у міжвоєнний період у провінціях Манітоба, Альберта, Саскачеван, коливалась від 5 до 12 доларів за акр. Якщо ферма вже мала необхідні будівлі й землю, готову до посіву, то вона коштувала від 15 до 20 доларів за акр. Зрозуміло, що мало хто з українців міг собі дозволити придбати такий гомстед.

Влада дала право на в'їзд до Канади родинам, що мали при собі 500 доларів на показ, а від 15 серпня й до кінця вересня – 1000 доларів. Наприкінці 1927 р. дію «залізничної угоди» було продовжено терміном на 3 роки[39].

У січні 1928 р. уряд наказав залізничним компаніям у поточному році зменшити набір чоловіків-іммігрантів сільськогосподарських працівників на 30%, а у 1930 р. ще на 25%. Випадки критики «залізничної угоди» серед населення спонукали уряд у лютому 1928 р. передати на розгляд Вибраного комітету з сільського господарства і колонізації проблематичні питання імміграції, впровадження угоди тощо до червня. У серпні 1930 р. залізничну угоду не було продовжено[40].

Від 1928 р. на в'їзд мали право тільки близькі родичі раніше прибулих іммігрантів[41]. 29 листопада 1930 р. президент Речі Посполитої видає декрет про те, «що емігранти до З'єднаних штатів Північної Америки і Канади будуть могти виїжджати з портів польських на Балтику єдиними корабля-

ми прямого сполучення»[42]. Тому в 1931 р., через спроби уряду Польщі цілком взяти під свій контроль процес еміграції й бажання здійснювати перевезення до Канади винятково кораблями польської компанії «Gdynia-Amerыka», Міністерство імміграції та колонізації Канади відкликало свої місії з Гдині та Гданська. До певного консенсусу сторони дійшли лише в 1935 р. Отже, в часи Великої економічної депресії потік іммігрантів до Канади було значно зменшено. Для цього в 1929 р. було визначено віковий ценз для чоловіків від 18 до 45 р.[43]. А з 1930 р. на в'їзд мали право тільки реемігранти, жінки, наречені й діти до 18 років попередньо прибулих іммігрантів, які могли їх утримувати й надати житло[44].

В. Гавриш у своїх мемуарах подав відомості про особливості в'їзду до Канади наречених іммігрантів: «Канадський імміграційний закон вимагає, щоб той, хто хоче спровадити наречену, доказав, що він її знає довший час, тобто що з нею переписується, щоб склав гроші на її дорогу до Канади і назад, якщо з нею не одружиться, а далі щоб пред'явив посвідку з банку, скільки має грошей, посвідку від працедавця, скільки заробляє і заяву від якоїсь родини, що погодиться передержати дівчину до того часу, доки вона або не вийде заміж або не повернеться назад, і врешті посвідку від священика, який знає нареченого і погодиться його з тою дівчиною, що приїде, повінчати»[45].

У 1931 р. імміграційний департамент у Вінніпезі видав розпорядження щодо одружених чоловіків, які хотіли дозволу на приїзд до Канади своїх дружин. З нього простежувались нові ускладнення в імміграції. Так, від чоловіків вимагалося мати при собі довідку на згоду про в'їзд від муніципалітету. Така довідка залежала від можливості чоловіка утримувати сім'ю в Канаді[46]. Крім того, було заборонено реемігрaцію особам, які проживали в Канаді менше, ніж 5 років і на певний час виїхали на Батьківщину. Для незаміжніх жінок-іммігранток і дівчат віком понад 12 років обов'язковою умовою приїзду на територію домініону стало надання свідоцтва моральності[47]. У № 13 «Wiadomościv dla emigrantów» за 8 листопада 1930 р. сказано, що отримати його можна було «в старості, комісаріаті державної поліції чи гмінній»[48].

Загалом еміграція до Канади з 1930 р. проходила на основі персональних дозволів (пермітів), які були дійсними впродовж 5 місяців від часу отримання. Термін їх дії міг бути продовжений ще на 3 місяці. У разі, якщо бажаючий емігрувати не дотримувався встановленого терміну, він втрачав право на в'їзд і був змушений чекати нового дозволу[49]. Такі дії Міністерства імміграції та колонізації мотивувались скрутним

економічним становищем у країні, появою великої кількості безробітних. Уряд домініону в часи кризи навіть розробив програму допомоги для тих, хто хотів повернутися з міста і поселитись на фермі. У 1933 р. право на повернення до Канади отримали реемігранти з дружинами й дітьми, які перебували за її межами менше одного року. Для повернення вони не потребували виклику, але повинні були пред'явити квоту в сумі 100 доларів для жінки і 50 доларів для дитини[50].

У 1934 р. канадським урядом було прийнято закон, за умовами якого з 1935 р. позови проти фермерів не могли розглядатись у судах. Цим займалося спеціально утворене Управління з фермерських заборгованостей, яке могло надати їм більше часу на виплату боргу під заставу землі чи сільськогосподарської техніки. Це вирішувало не тільки проблему розорення фермерів, а й сприяло збільшенню кількості іммігрантів у зв'язку з покращенням економічного становища в Канаді[51]. У 1935 р. квота на виїзд для українців становила 500, 750, 1000 канадських доларів[52] і не включала витрат на проїзд до Канади. Такою вона залишалась і у 1937–1938 рр. Списки волинських родин з капіталом для виїзду від 500 до 1000 доларів подані у листуванні централі Еміграційного синдикату у Варшаві з його відділеннями у Ф. 397 у ДАВО із позначкою про вибір емігрантом корабельної компанії[53]. Родини з капіталом у 1000 доларів мали право розміщуватись у провінціях Квебек і Онтаріо, інші – в Манітобі, Альберті, Саскачевані, Британській Колумбії. Кількість іммігрантів на кожен новий рік встановлювало Міністерство імміграції та колонізації[54]. Все ж такі умови для в'їзду до Канади скоротили кількість іммігрантів у 1930-ті рр. XX ст.

Отже, кількісні та якісні характеристики міжвоєнної імміграції до Канади визначались її іммиграційним законодавством та політикою уряду, які, у свою чергу, залежали від економічної ситуації в країні, становища на ринку праці, ставлення до міграційної хвилі з боку англо-канадців і франко-канадців. Переселенці зі Східної Європи не були пріоритетною групою іммігрантів до Канади. До 1921 р. українці навіть не згадувались як окрема етнічна група в канадській урядовій статистиці. Їх називали буковинцями, галичанами, русинами. У міжвоєнний період в урядових колах вони згадувались чи у контексті «ворожих іноземців» – вихідців з Австро-Угорщини, чи у контексті комуністів і «червоної загрози», чи у контексті мешканців Центрально-Східної Європи. Часом канадський уряд сприймав українців як окрему національність зі своїми потребами, однак не вирізняв їх у правах поряд з іншими іммігрантами з

Центрально-Східної Європи. Українська імміграція до Канади не розглядалась окремим питанням в міністерстві імміграції.

Однак своєю наполегливою працею й відповідною суспільною поведінкою українці здобули певний позитивний статус у країні й можливість продовжувати в'їзд до неї. Соціально-економічне становище в Канаді диктувало Міністерству імміграції та колонізації вимоги до приїжджих українців, які мали бути в основній масі працівниками у сфері сільського господарства.

Примітки:

1. Марунчак М.Г. Студії до історії українців Канади: у 5 т. Вінніпег: Українська вільна академія наук, 1973–1980. Т. 5: Розвідки та документи міжвоєнної доби. 299 с.
2. Martynowych O.T. Ukrainians in Canada: the interwar years. Edmonton; Toronto: Canadian institute of Ukrainian studies press, 2016. Book 1: Social structure, religious institutions, and mass organizations. XXIV. 650 p.
3. Osborne B. «Non-preferred» people: inter-war Ukrainian immigration to Canada. *Canada's Ukrainians negotiating an identity* / ed. by Lubomyr Luciuk and Stella Hryniuk. Toronto; Buffalo; London: Published in association with the Ukrainian Canadian Centennial committee by University of Toronto press, 1991. P. 81–102.
4. Качараба С.П. Еміграція з Західної України (1919–1939). Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2003. 416 с; Його ж. Трудова еміграція із Західної України в Канаду (1919–1939). *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2002. Вип. 37. Ч. 1. С. 350–363.
5. Сыч А.И. Иммиграция и ее место в социально-экономическом развитии Канады (1900–1939 гг.):дис. … д-ра ист. наук: 07.00.03 / Черновицкий гос. ун-т им. Ю. Федьковича. Черновцы, 1994. 459 с.
6. Potrebenko H. No streets of gold: a social history of Ukrainian in Alberta. Vancouver: New star books, 1977. P. 179.
7. Качараба С.П. Трудова еміграція із Західної України… С. 352.
8. З «Нового краю»: листи українських емігрантів з Канади / зібрав і упорядкував О.І. Сич. Едмонтон: Видавництво Канадського інституту українських студій, 1991. Довідник № 45. С. 56.
9. The war measures act. *Acts of the Parliament of the Dominion of Canada: passed in the session held in the fifth year of the reign of His Majesty King George V. Public general acts*. Ottawa: J. de L. Tachem, 1914. Chap. 24 p. *URL:* http://eco.canadiana.ca/view/oocihm.9_08039 (last access: 20.04.2020).
10. Luciuk L.Y. Searching for place: Ukrainian displaced persons, Canada, and the migration of memory. Toronto; Buffalo; London: University of Toronto press, 1953. P. 17.

11. Українські канадці в історичних зв'язках із землею батьків: до 100-річчя прибуття перших українських поселенців до Канади: збірник / авт. кол.: А.М. Шлепаков та ін. Київ: Дніпро, 1990. С. 52–54.
12. Luciuk L.Y. Searching for place… P. 17–19, 21.
13. Українська еміграція: від минувшини до сьогодення / Б.Д. Лановик, М.В. Траф'як, Р.М. Матейко та ін.; за ред. Б.Д. Лановика. Тернопіль: Чарівниця, 1999. С. 262–263.
14. Knowles V. Forging our legacy: Canadian citizenship and immigration, 1900–1977. Ottawa: Public Works and Government Services Canada, 2000. *URL:* http://epe.lac-bac.gc.ca/100/200/301/cic/forging_our_legacy-e/html/chap-4a.html (last access: 16.10.2020).
15. Качараба С.П. Еміграція з Західної України… С. 178.
16. Martynowych O.T. The Ukrainian bloc settlement in East Central Alberta 1890–1930: a history. Edmonton: Alberta culture, 1985. P. 75.
17. Osborne B. «Non-preferred» people… P.82.
18. Joint Agreement between Canadian Pacific Railway, Canadian National Railway and Department relating to Immigration, 1 September 1925. Vol. 262. 3 p. *URL:* http://www.pier21.ca/research/immigration-history/railway-agreement-1925 (last access: 16.03.2020).
19. Українські канадці в історичних зв'язках…С. 54, 78.
20. Качараба С.П. Еміграція з Західної України… С. 154–155.
21. A statistical compendium on the Ukrainians in Canada 1891–1975 / ed. by W. Darcovich and P. Yuzyk. Ottawa: University of Ottawa Press, 1980. P. 501–502.
22. Качараба С.П. Еміграція з Західної України… С. 149.
23. An Act respecting Immigration. *Acts of the Parliament of the Dominion of Canada: passed in the session held in the ninth and tenth years of the reign of His Majesty King Edward VII.* Ottawa: C.H. Parmelee, 1910. Vol. 1: Public general acts. Chap. 27. 35 p. *URL:* http://eco.canadiana.ca/view/oocihm.9_07184/2?r=0&s=1 (last access: 18.03.2020).
24. Качараба С.П. Еміграція з Західної України… С. 149.
25. Сыч А.И. Иммиграция и ее место…С. 81.
26. Брик О.С. Мої життєві студії. Вінніпег: [б. в.], 1956. С. 274–275.
27. An Act to amend the Immigration Act. *Acts of the Parliament of the Dominion of Canada: passed in the session held in the eighth and ninth [i.e. ninth and tenth] years of the reign of His Majesty King George V.* Ottawa: J. de L. Tachем, 1919. Vol. 1: Public general acts. Chap. 25. 15 p. *URL:* http://eco.canadiana.ca/view/oocihm.9_08048/2?r=0&s=1 (last access: 18.03.2020).
28. Качараба С.П. Еміграція з Західної України… С. 150.
29. Сыч А.И. Иммиграция и ее место… С. 89.
30. Качараба С.П. Еміграція з Західної України… С. 150–151.
31. Martynowych O.T. Ukrainians in Canada… P. 8.

32. Osborne B. «Non-preferred» people… P. 92–93.
33. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 430 (Товариство опіки над українськими емігрантами. 1925–1939 рр.). Оп. 1. Спр. 5. Примірники газети «Український емігрант», 1934–1935 рр. Арк. 6.
34. Сыч А.И. Иммиграция и ее место… С. 90.
35. Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 802 (Державне управління посередництва праці, м. Львів. 1920–1934 рр.). Оп. 1. Спр. 188. Циркулярний лист Львівського воєводського управління про порядок еміграції осіб до Канади, 20 лютого 1923 р. Арк. 2.
36. Potrebenko H. No streets of gold: a social history of Ukrainians in Alberta. Vancouver: New star books, 1977. P. 185.
37. Гавриш В. Моя Канада і я: спогади й розповіді про українських піонерів у Канаді. Едмонтон: Видано коштами автора, 1974. С. 114.
38. Там само. С. 114, 127.
39. Качараба С.П. Еміграція з Західної України… С. 180–184.
40. Martynowych O.T. Ukrainians in Canada… P. 32–34.
41. Марунчак М.Г. Студії до історії українців… С. 192.
42. Державний архів Волинської області. Ф. 397 (Луцький відділ Еміграційного синдикату. 1930–1933, 1935–1939 рр.). Оп. 1. Спр. 1. Відомості для емігрантів, 22 серпня 1930 р. – 20 березня 1933 р. Арк. 28.
43. Качараба С.П. Еміграція з Західної України… С. 156, 186.
44. Державний архів Волинської області. Ф. 397 (Луцький відділ Еміграційного синдикату. 1930–1933, 1935–1939 рр.). Оп. 1. Спр. 1. Відомості для емігрантів, 22 серпня 1930 р. – 20 березня 1933 р. Арк. 223.
45. Гавриш В. Моя Канада і я… С. 152–153.
46. Марунчак М.Г. Студії до історії українців… С. 198.
47. Качараба С.П. Еміграція з Західної України…С. 154.
48. Державний архів Волинської області. Ф. 397 (Луцький відділ Еміграційного синдикату. 1930–1933, 1935–1939 рр.). Оп. 1. Спр. 1. Відомості для емігрантів, 22 серпня 1930 р. – 20 березня 1933 р. Арк. 17.
49. Там само. Арк. 11.
50. Марунчак М.Г. Студії до історії українців… С. 201, 204.
51. Лещенко Л. Фермерское движение Канады (1900–1939 гг.). Киев: Наукова думка, 1979. С. 196.
52. Качараба С.П. Трудова еміграція із Західної України… С. 355.
53. Державний архів Волинської області. Ф. 397 (Луцький відділ Еміграційного синдикату. 1930–1933, 1935–1939 рр.). Оп. 1. Спр. 7. Листування з центральним синдикатом про еміграцію в Канаду і списки сімей, що виїжджають на місце роботи, листопад 1937 г. – листопад 1938 г. Арк. 17–20, 60, 85, 99.
54. Качараба С.П. Еміграція з Західної України… С. 154–155.

Olesya Dzyra

CANADIAN IMMIGRATION LEGISLATION AND REGULATION OF THE UKRAINIAN MIGRATION FLOW IN THE INTERWAR PERIOD

The article analyses the impact of Canadian immigration policy on the flow of migrants from Ukraine in 1918–1939. The peculiarities of the immigration legislation in the interwar period are characterized here. The data on that who had the opportunity to come to the country and what documents were needed were systematized. The factors that influenced the influx and reduction of new immigrants have been ascertained. The cases of deportations of Ukrainians and what they were caused are described as well. The status of Ukrainian immigration in the interwar Canada in comparison with other immigrants is determined in the article.

Key words: *immigration legislation, Canadian policy, Ukrainian immigrants, interwar immigration.*

Отримано: 24.05.2021

УДК 930.1(44)Бовуа:908(477)](049.32)
DOI: 10.32626/2309-2262.2021-9.285-292

Лев Баженов
(Кам'янець-Подільський)

ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ У ТВОРЧОМУ ДОРОБКУ ДАНІЕЛЯ БОВУА

Розглянуто життєвий та творчий шлях відомого сучасного французького вченого-українїста і полоніста Даніеля Бовуа, концептуальні засади його «малої української трилогії» з історії України та українсько-польських відносин на тлі боротьби за землю в XIX – на початку XX ст. Подано історіографічні оцінки його українознавчих праць.

Ключові слова*: Даніель Бовуа, Франція, Польща, Україна, україністика, творчість, трилогія, дослідження, праці.*

Габілітований доктор наук, професор Даніель Бовуа – це один з найвідоміших сучасних зарубіжних істориків, чиї наукові інтереси пов'язані з проблемами історії Польщі, Литви, Білорусі і особливо України доби кінця XVIII – початку XX ст. Його наукова творчість знайшла широкий відгук (понад 60 рецензій і оглядів тільки на його українознавчі праці, десятки нарисів про нього у світових та українських виданнях). Особистість вченого зайняла гідне місце в енциклопедіях Франції, Польщі, України та багатьох інших держав. Ми цінуємо його вагомий внесок у міжнародні та наукові відносини, які він здійснив на посадах директора Центру історії східних слов'ян університету Сорбони в Парижі, президента фран-

© Лев Баженов, 2021